

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เหตุผล

โดยที่คดีที่พิพาทอันเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษต่างจากคดีอาญา คดีแพ่ง และคดีปกครองโดยทั่วไป ซึ่งหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ และกำหนดให้มีวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษก็จะทำให้การพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปได้โดยสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.

.....
.....
.....

.....
.....
โดยที่เป็นการสมควรให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งตามมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๓๒ มาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำแนะนำและความยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า

(๑) คดีแพ่งระหว่างผู้เสียหาย หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามมาตรา ๑๒ หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการที่การกระทำตามฟ้องเป็นการทำลายหรือมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และส่งผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไป

(๒) คดีอาญาที่มีคำขอให้ชำระค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๓) คดีอื่นระหว่างผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามมาตรา ๑๒ หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบการที่การกระทำตามฟ้องเป็นการทำลายหรือมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนอกจาก (๑) หรือ (๒) ตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

“คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” หมายความว่า คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

“คณะกรรมการควบคุมมลพิษ” หมายความว่า คณะกรรมการควบคุมมลพิษตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

“ผู้เชี่ยวชาญ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิทยาการสาขาใดสาขาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น วิทยาศาสตร์ เคมี พืชวิทยา เป็นต้น

“ผู้ประกอบการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งประกอบกิจการที่อาจส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ไม่ว่าจะเข้าไปเพื่อธุรกิจการค้าหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ไม่รวมถึงหน่วยงานของรัฐหรือผู้รับสัมปทานผู้จัดทำกรงานแทนรัฐ

“ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้ประกอบการทั้งทางตรงและทางอ้อม

“ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า ชุมชนที่มีหลักแหล่งอยู่ในเขตท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งซึ่งมีส่วนได้เสียสำคัญในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเป็นฐานแห่งการรักษาคุณภาพชีวิตหรือการดำเนินวิถีชีวิตในชุมชนนั้นและมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่คล้ายกัน

“ข้อกำหนด” หมายความว่า ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้จัดตั้งแผนกคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลจังหวัด เพื่อพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลนั้น

มาตรา ๕ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีผู้เชี่ยวชาญประจำแผนกคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย คดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน บันทึกคำพยาน ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคุณความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง รวมทั้งปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนด ของประธานศาลฎีกา

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นเจ้าพนักงานตาม ประมวลกฎหมายอาญา และให้มีอำนาจเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่ง เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการ ตลอดจนค่าตอบแทนของผู้เชี่ยวชาญให้เป็นไป ตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๖ ผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (๑) มีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปีบริบูรณ์
- (๒) เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญพิเศษ โดยมีประสบการณ์ ในสาขาวิชาชีพของตนไม่น้อยกว่า ๕ ปี
- (๓) เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี
- (๔) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (๕) เป็นผู้เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษ สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (๖) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ
- (๗) กรณีเป็นผู้ประกอบวิชาชีพที่มีองค์กรควบคุมวิชาชีพ เป็นผู้เคยถูกถอน ใบอนุญาต หรือประพฤติผิดจรรยาบรรณในวิชาชีพ

มาตรา ๗ ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม แต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของคู่ความลดน้อยลง

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๘ กระบวนพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา ๗ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๙ ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนพิจารณาใด ๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น

การขอให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัยปัญหาตามวรรคหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยคู่ความเป็นผู้ขอหรือโดยศาลเห็นสมควร ต้องกระทำอย่างช้าในวันนัดขึ้นสองสถานหรือวันสืบพยานในกรณีที่ไม่มี การขึ้นสองสถาน หากพ้นกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วห้ามมิให้มีการขอให้วินิจฉัยปัญหาดังกล่าวอีก เว้นแต่กรณีที่ศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เมื่อได้รับคำขอจากศาลชั้นต้นแล้ว ให้ประธานศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยและแจ้งผลไปยังศาลชั้นต้นโดยเร็ว

เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว การดำเนินการใด ๆ ระหว่างศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์ตามมาตรา นี้ จะดำเนินการโดยทางโทรสารหรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นก็ได้

มาตรา ๑๐ ในกรณีที่ปรากฏว่ามีข้อผิดพลาดหรือผิดพลาดในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความฝ่ายใด ให้ศาลสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดพลาดหรือผิดพลาดนั้น ทำการแก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด เว้นแต่ข้อผิดพลาดหรือผิดพลาดดังกล่าวเกิดจากความไม่สุจริตของคู่ความฝ่ายนั้น

มาตรา ๑๑ ระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้บังคับ หรือระยะเวลาตามที่ศาลกำหนดไว้ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความร้องขอ ศาลมีอำนาจยื่นหรือขยายเวลาได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา ๑๒ การส่งคำคู่ความ หรือเอกสารอื่นใด หรือการแจ้งวันนัดคำสั่งของศาล หรือข้อความอย่างอื่นไปยังคู่ความหรือบุคคลอื่นในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปกติจะต้องดำเนินการโดยทางเจ้าพนักงานศาลนั้น ศาลอาจสั่งให้ดำเนินการโดยทางไปรษณีย์ ลงทะเบียนตอบรับ โทรศัพท์ โทรสาร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นใดก็ได้ โดยคำนึงถึงความจำเป็นเร่งด่วน ความสะดวกรวดเร็ว ความเหมาะสมตามสภาพแห่งเนื้อหาของเรื่องที่ทำกรติดต่อ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

หมวด ๒

วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น

ส่วนที่ ๑

การฟ้องคดี

มาตรา ๑๓ ในกรณีที่ผู้เสียหายจะฟ้องผู้ประกอบการรายหนึ่งหรือหลายรายเป็นคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเขตอำนาจศาลตามที่กฎหมายกำหนดผู้เสียหายมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้เสียหายมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือศาลอื่นได้ด้วย ให้ผู้เสียหายเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ตนมีภูมิลำเนาได้

มาตรา ๑๔ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยความรับผิดชอบขั้นที่สุดของคุณความในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม การยื่นคำฟ้องตลอดจนการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่งดำเนินการโดยผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทน ผู้เสียหายให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่หากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีหรือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยไม่สุจริต ศาลอาจกำหนดให้รับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม ในขั้นที่สุดได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของคุณความทั้งสองฝ่าย ให้ศาลพิพากษาในเรื่อง ค่าฤชาธรรมเนียมโดยสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นชำระต่อศาลในนามของผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิ ฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายนั้นได้รับ ยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควร

มาตรา ๑๕ บุคคลใดที่มีใช้ผู้เสียหาย และมีได้อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งพบเห็น การกระทำใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอาจแจ้งให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น หากหน่วยงานที่ได้รับแจ้ง ไม่ดำเนินการที่เป็นผลให้ระงับความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในเก้าสิบวัน ให้บุคคลดังกล่าวฟ้องผู้ประกอบการเป็นคดีต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาได้ แต่จะเรียก ค่าเสียหายใด ๆ เพื่อตนเองหรือบุคคลอื่นมิได้ ทั้งนี้ ให้ศาลเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาในคดีด้วย

มาตรา ๑๖ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการควบคุมมลพิษ หรือองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติหรือชุมชนท้องถิ่น มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเรียกค่าเสียหายในการแก้ไขฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากผู้ประกอบการได้ และให้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแทนผู้เสียหายได้ โดยให้นำ บทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การฟ้องคดีตามวรรคหนึ่งให้ระบุนการกระทำที่อ้างว่าก่อให้เกิดความเสียหาย หรือ มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนเงินที่จะใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหากเป็นกรณีที่มีการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลใด ให้ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้เสียหายและจำนวนเงินค่าเสียหายให้ชัดเจน

การถอนฟ้องและประนีประนอมยอมความในคดีตามวรรคหนึ่งจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และในกรณีขอถอนฟ้อง ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ต่อเมื่อเห็นว่า การถอนฟ้องนั้นเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้เสียหายโดยรวม

ถ้าภายหลังที่ได้มีการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว องค์กรเอกชนผู้ยื่นฟ้องถูกเพิกถอนการจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้ผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องดำเนินคดีต่อไป ถ้าศาลเห็นว่าผู้เสียหายนั้นไม่อาจทราบถึงการถูกเพิกถอนการจดทะเบียนดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งให้แจ้งให้บุคคลดังกล่าวทราบโดยกำหนดระยะเวลาที่ต้องเข้ามาในคดีไปพร้อมกันด้วยก็ได้ บรรดากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปก่อนเข้ามาในคดีให้มีผลผูกพันผู้เสียหายนั้นด้วย และหากบุคคลนั้นไม่เข้ามาภายในเวลาที่กำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลนั้น

มาตรา ๑๗ ผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์อาจยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมคำฟ้องเพื่อขอดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนสมาชิกกลุ่มที่มีได้เป็นโจทก์ก็ได้ ถ้าสมาชิกกลุ่มมีจำนวนตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไป และมีสิทธิเรียกร้องต่อผู้ประกอบการรายเดียวกัน

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๑๘ การฟ้องคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจาให้ผู้เชี่ยวชาญจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้อง แล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

คำฟ้องต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับที่ชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องชัดเจนหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

มาตรา ๑๙ ภายหลังจากที่ได้มีการฟ้องคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมแล้ว หากมีการเสนอคำฟ้องเข้ามาในคดีดังกล่าวไม่ว่าโดยวิธีฟ้องเพิ่มเติม ฟ้องแย้ง หรือโดยสอดเข้ามาในคดี หรือหากศาลมีคำสั่งให้รวมพิจารณาคดีแพ่งอื่นใดเข้ากับคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอม ให้ถือว่าคดีในส่วนที่เกี่ยวกับคำฟ้องซึ่งได้ยื่นภายหลังและคดีที่ศาลสั่งให้รวมพิจารณาเหล่านั้นเป็น คดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

ส่วนที่ ๒

การพิจารณาคดี

มาตรา ๒๐ ถ้าบุคคลใดเกรงว่าพยานหลักฐานที่ตนอาจต้องอ้างอิงในภายหลัง จะสูญหายหรือยากแก่การนำมาเมื่อมีการฟ้องเป็นคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอม หรือ ถ้าคู่ความฝ่ายใดในคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมเกรงว่าพยานหลักฐานที่ตนจำนง จะอ้างอิงจะสูญหายก่อนที่จะนำมาสืบหรือเป็นการยากที่จะนำมาสืบในภายหลัง บุคคลนั้นหรือ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำขอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีหรือขอให้ศาลออก เตินเผชิญสืบสถานที่ใด เพื่อตรวจสอบสภาพทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมในขณะใด ขณะหนึ่งก็ได้

เมื่อศาลได้รับคำขอเช่นนั้น ให้ศาลหมายเรียกผู้ขอและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือ บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องมาศาล และเมื่อได้ฟังบุคคลเหล่านั้นแล้ว ให้ศาลสั่งคำขอตามที่ เห็นสมควร ถ้าศาลสั่งอนุญาตตามคำขอ ก็ให้สืบพยานหลักฐานไปตามที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัตินี้ หรือออกเดินเผชิญสืบโดยเร็ว ทั้งนี้ ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการ ดังกล่าวแทนก็ได้ ส่วนรายงานและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนั้นให้ศาลเก็บรักษาไว้

ในกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องไม่มีภูมิลำเนาอยู่ใน ราชอาณาจักรและยังมิได้เข้ามาในคดีนั้น เมื่อศาลได้รับคำขอตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลสั่งคำขอนั้น อย่างคำขออันอาจทำได้แต่ฝ่ายเดียว และถ้าศาลสั่งอนุญาตตามคำขอแล้วให้สืบพยานไปฝ่ายเดียว

มาตรา ๒๑ ในกรณีมีเหตุฉุกเฉิน เมื่อมีการยื่นคำขอตามมาตรา ๒๐ ผู้ยื่นคำขอจะยื่นคำร้องรวมไปด้วยเพื่อให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอโดยไม่ชักช้า และถ้าจำเป็นจะขอให้ศาลมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดเอกสารหรือวัตถุที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานที่ขอสืบไว้ก่อนโดยมีเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

ให้นำมาตรา ๒๖๑ มาตรา ๒๖๒ มาตรา ๒๖๓ มาตรา ๒๖๗ มาตรา ๒๖๘ และมาตรา ๒๖๙ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่กรณีตามวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒ เมื่อศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัดเพื่อการไต่ถามให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ทั้งนี้ ให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องหรือสำเนาบันทึกคำฟ้องให้จำเลย และสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือก่อนวันนัดพิจารณาตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา ๒๓ ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญหรือบุคคลที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกันทำการไต่ถามให้การให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อน ในการไต่ถามให้การ ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือผู้ไต่ถามให้การเห็นสมควร ผู้ไต่ถามให้การจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยให้ทนายความอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการไต่ถามให้การ ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๒๔ ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ ให้ศาลจัดให้มีการสอบถามคำให้การของจำเลยโดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณีที่ยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ ในกรณีให้การด้วยวาจา ให้ศาลจัดให้มีการบันทึกคำให้การนั้นและให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การโดยให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

มาตรา ๒๕ เมื่อโจทก์ได้ทราบคำสั่งให้มาศาลตามมาตรา ๒๒ แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ไม่ว่าจะเลยจะมาศาลหรือไม่ ให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ เว้นแต่ตามพฤติการณ์แห่งคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและการรักษาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาลจะเห็นสมควรให้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว โดยให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา

เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา ๒๒ แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณา โดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ถ้าจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การไว้ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าจำเลยได้ยื่นคำให้การไว้ก่อนหรือในวันนัดดังกล่าว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา

มาตรา ๒๖ ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่มาศาลในวันนัดอื่นที่มีใช้ในวันนัดพิจารณาตามมาตรา ๒๒ ให้ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นสละสิทธิการดำเนินกระบวนการพิจารณาของตนในวันนั้นและทราบกระบวนการที่ศาลได้ดำเนินไปในวันนั้นด้วยแล้ว

มาตรา ๒๗ ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนหรือกระบวนการผลิต หรือส่วนผสม ตลอดจนวัสดุส่วนประกอบของสินค้า หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการนั้น

ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย หรือมีข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงที่ปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์ที่เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วน สำหรับแนวทางในการกำหนดข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริงนั้น ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๒๘ ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดลอมแล้ว ปรากฏว่า มีการฟ้องผู้ประกอบการรายเดียวกันเป็นคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดลอมอีกโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อผู้คดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา ๒๙ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานอื่นต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควรก็ได้

มาตรา ๓๐ ก่อนการสืบพยาน ให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบและจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้

มาตรา ๓๑ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคำนึงถึงการไต่สวนหาข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นสำคัญ และให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบรวมทั้งมีอำนาจเรียกหน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง มาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

มาตรา ๓๒ ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม

ในการบันทึกคำเบิกความของพยาน ศาลอาจบันทึกข้อความแต่โดยย่อและให้พยานลงลายมือชื่อไว้ หรือจะบันทึกคำเบิกความของพยานโดยวิธีการอื่นใด ซึ่งคู่ความและพยานสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของบันทึกคำเบิกความนั้นก็ได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๓๓ ในกรณีมีเหตุสมควร ศาลอาจมีคำสั่งกำหนดให้มีการนั่งพิจารณาคดีในวันหยุดงานหรือในเวลาหรือในสถานที่ใด ๆ ก็ได้

การนั่งพิจารณาสืบพยาน ให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน

มาตรา ๓๔ ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเกี่ยวกับคดี ศาลอาจเดินเผชิญสืบหรือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญไปตรวจสอบสถานที่ใดในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ในการนี้ให้ศาลหรือผู้เชี่ยวชาญจดยางานและสภาพเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้โดยละเอียด แล้วรวมไว้ในสำนวน

มาตรา ๓๕ ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามระเบียบที่กำหนดโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม

มาตรา ๓๖ เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็นและคู่ความได้แถลงการณ์ ถ้าหากมีเสร็จแล้ว ให้ถือว่าการศึกษาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ตราใดที่ยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

ส่วนที่ ๓
คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

มาตรา ๓๗ คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี อย่างน้อยต้องแสดงข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุปและคำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีพร้อมด้วยเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้น และในกรณีจำเป็นศาลอาจสั่งให้มีแผนการแก้ไขฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยมอบหมายให้บุคคลใดหรือหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการแล้วรายงานให้ศาลทราบตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดภายใต้ความช่วยเหลือของผู้เชี่ยวชาญ

มาตรา ๓๘ ในคดีที่ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ ทั้งนี้ ศาลอาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยก็ได้ ในกรณีนี้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับค่าเสียหายดังกล่าวไปดำเนินการ แล้วรายงานให้ศาลทราบ

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกายหรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

หากความเสียหายตามวรรคหนึ่ง เกิดขึ้นหลังจากพ้นระยะเวลาที่ศาลกำหนด คู่เสียหายที่เป็นโจทก์มีสิทธิยื่นคำร้องขอค่าเสียหายเพิ่มเติมอีกได้ หากคู่ความอีกฝ่ายคัดค้านให้ศาลไต่สวนแล้วพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๔๐ ในกรณีที่บุคคลซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายฟ้องคดีตามมาตรา ๑๕ หรือกรณีที่ฟ้องคดีโดยคำขอบังคับส่วนหนึ่งเป็นการเรียกค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษหรือค่าเสียหายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ศาลเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น ให้ข้อมูลหรือจัดทำแผนฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายดังกล่าว

ในกรณีที่เป็นการพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายตามความในวรรคแรกนั้นแท้จริงมีเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่า ยังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้

มาตรา ๔๑ ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่จำเลย กระทำโดยคาดหมายหรืออาจคาดหมายได้ว่า การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของตนจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลจำนวนมาก หรือเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจนถึงขนาดไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลอื่น เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์หรือค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสี่เท่าของความเสียหายที่แท้จริง ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเสียหายที่โจทก์ได้รับ ความเสียหายและผลกระทบต่อสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับ สถานทางการเงินของจำเลย การที่จำเลยได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่บุคคลอื่นได้มีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคแรก หากค่าเสียหายที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินสิบเท่าของค่าเสียหายหรือค่าใช้จ่ายที่แท้จริง

มาตรา ๔๒ ในคดีที่ผู้ประกอบการซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่า นิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉล หลอกลวง หรือมีการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอันเป็นการหลีกเลี่ยงหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดหรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีอำนาจเรียกผู้มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นว่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำดังกล่าว

ผู้ได้รับทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลตามวรรคแรกให้ร่วมรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้นั้นได้รับจากนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน

เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลมีอำนาจเรียกคณะกรรมการควบคุมมลพิษ หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณา ก็ได้

หมวด ๓

อุทธรณ์

มาตรา ๔๓ ให้จัดตั้งแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค โดยให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๔๔ การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

มาตรา ๔๕ ในคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินสามแสนบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง

มาตรา ๔๖ ในกรณีที่ผู้อุทธรณ์เห็นว่าคดีต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา ๔๕ ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมไปพร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ เมื่อศาลชั้นต้นตรวจอุทธรณ์แล้วเห็นว่า เป็นอุทธรณ์ที่ต้องห้าม ก็ให้ส่งอุทธรณ์และคำขอดังกล่าวไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมเพื่อพิจารณา แต่ถ้าศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์ดังกล่าวไม่ต้องห้าม ก็ให้มีคำสั่งรับอุทธรณ์นั้นไว้ดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรา ๔๕ ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งก็ได้ ถ้าคู่ความยื่นคำขอดังกล่าวแล้ว จะอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ไม่ได้

หลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอและการพิจารณาคำขอของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๔๗ การพิจารณาพิพากษาคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมในศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมได้รับสำนวนที่อุทธรณ์ขึ้นมา เว้นแต่กรณีมีเหตุขัดข้องให้ศาลมีอำนาจขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปได้ครั้งละไม่เกินหนึ่งเดือน

ภายใต้บังคับมาตรา ๕๐ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมและศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดลอมให้เป็นที่สุด

มาตรา ๔๘ ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ วิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้นมาใช้บังคับแก่การอุทธรณ์และการพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยอนุโลม

หมวด ๔

ฎีกา

มาตรา ๔๙ คดีที่ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว คู่ความอาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อขอให้พิจารณานุญาตให้ฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นฎีกาไปพร้อมกับคำร้องนั้นด้วย โดยยื่นต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้น แล้วให้ศาลชั้นต้นรีบส่งคำร้องพร้อมฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาโดยเร็ว

มาตรา ๕๐ ศาลฎีกาอาจพิจารณานุญาตให้ฎีกาตามมาตรา ๔๙ ได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวพันกับประโยชน์สาธารณะ หรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

มาตรา ๕๑ หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องตามมาตรา ๔๙ การพิจารณา คำร้อง การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา ตลอดจนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาลฎีกาตามมาตรา ๕๐ ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา ๕๒ ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ วิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้นมาใช้บังคับแก่การพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีของศาลฎีกาโดยอนุโลม

หมวด ๕
วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา

มาตรา ๕๓ ก่อนยื่นฟ้องคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดลอม หากมีเหตุเช่นเดียวกับกรณีที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งจัดให้มีวิธีคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษามาตรา ๒๕๔ (๒) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือมีความจำเป็นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวม ผู้ที่จะเป็นโจทก์อาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขอใช้วิธีการชั่วคราวดังกล่าวก่อนฟ้องได้

คำขอตามวรรคหนึ่งต้องบรรยายถึงข้อเท็จจริงที่แสดงว่ามีเหตุที่จะฟ้องผู้ประกอบกรเป็นจำเลย และมีเหตุเพียงพอที่จะทำให้เชื่อว่าสมควรที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้น รวมทั้งจะต้องมีบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของผู้รู้เห็นเหตุแห่งการขอนั้นเพื่อสนับสนุนข้ออ้างดังกล่าว

มาตรา ๕๔ ในการพิจารณาคำขอตามมาตรา ๕๓ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอหากพิจารณาแล้วเห็นว่า

(๑) คำขอที่ยื่นและในโอกาสที่ยื่นคำขอนั้นมีเหตุสมควร และมีเหตุเพียงพอที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้นได้ และ

(๒) สภาพแห่งความเสียหายของผู้ขอไม่สามารถที่จะได้รับชดใช้เป็นเงินหรือทดแทนด้วยสิ่งอื่นใดได้ หรือผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะชดใช้หรือทดแทนความเสียหายแก่ผู้ขอหรือกรณีเป็นการยากที่จะบังคับคดีเอาแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยนั้นได้ภายหลัง หรือจะเกิดความเสียหายต่อประชาชนเป็นส่วนรวมอันยากต่อการแก้ไขเยียวยาในภายหลัง

ทั้งนี้ โดยให้คำนึงถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากกว่ากันเพียงใด ตลอดจนความเสียหายที่เกิดแก่สาธารณชน และผลกระทบต่อสิ่งแวดลอมเป็นสำคัญ

ถ้าศาลมีคำสั่งให้ยกคำขอนั้น คำสั่งเช่นนี้ให้เป็นที่สุด

มาตรา ๕๕ ให้ศาลแจ้งคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ ให้ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยทราบ โดยไม่ชักช้า

คำสั่งศาลตามวรรคหนึ่งนั้นให้มีผลบังคับแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ทันที

มาตรา ๕๖ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ หากศาลพิเคราะห์ถึงประโยชน์สาธารณะและความสุจริตของผู้ขอแล้วอาจสั่งให้ผู้ขอวางเงินหรือหาประกันมาให้ตามจำนวนภายในระยะเวลาและกำหนดเงื่อนไขอย่างใดตามที่ศาลเห็นสมควรสำหรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลย

มาตรา ๕๗ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยอาจยื่นคำขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งดังกล่าวได้ ถ้าศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมดังกล่าว คำสั่งเช่นว่านี้ให้เป็นที่สุด

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยอาจมีคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ขอตามมาตรา ๕๓ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ โดยขอรวมไปกับคำขอให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งนั้น หรือยื่นคำขอต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมดังกล่าว และเมื่อศาลทำการไต่สวนแล้วเห็นว่าคำสั่งเดิมที่ถูกยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการสั่งด้วยความผิดหรือความเลินเล่อของผู้ขอ ทำให้ศาลมีความเห็นหลงไปว่ามีเหตุที่จะฟ้องผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยนั้น หรือมีเหตุเพียงพอที่จะสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ขอชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร และถ้าผู้ขอไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ศาลมีอำนาจบังคับผู้ขอเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา

มาตรา ๕๘ ในกรณีที่ผู้ขอตามมาตรา ๕๓ มิได้ฟ้องคดีเกี่ยวกับคำขอที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดให้ถือว่าคำสั่งนั้นเป็นอันยกเลิกเมื่อครบกำหนดดังกล่าว

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยอาจยื่นคำขอต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ถือว่าคำสั่งนั้นเป็นอันยกเลิก ขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ขอตามมาตรา ๕๓ ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ และเมื่อศาลพิจารณาถึงประโยชน์สาธารณะและความสุจริตของผู้ขอแล้วศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ขอชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร และถ้าผู้ขอไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ศาลมีอำนาจบังคับผู้ขอเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา

มาตรา ๕๙ ในกรณีที่ผู้ขอตามมาตรา ๕๓ ฟ้องคดีเกี่ยวกับคำขอที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามมาตรา ๕๔ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้คำสั่งอนุญาตนั้นหรือคำสั่งอนุญาตที่ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงตามมาตรา ๕๗ วรรคหนึ่ง มีผลใช้บังคับต่อไป เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งตามคำขอของจำเลยให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น และให้นำมาตรา ๒๖๐ มาตรา ๒๖๑ และมาตรา ๒๖๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๖๐ ในระหว่างการพิจารณา ถ้ามีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการหรือวิธีการใด ๆ เพื่อบรรเทาความเสียหายหรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความหรือผู้เสียหายเป็นส่วนรวมเป็นการชั่วคราวก่อนการพิพากษาคดี เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความมีคำขอหรือปรากฏจากรายงานของผู้เชี่ยวชาญ ให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการนั้นได้เท่าที่จำเป็น และพอสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องแจ้งข้อมูลหรือออกหมายเรียกบุคคลนั้นมาได้สวนเกี่ยวกับความเสียหาย เหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย รวมทั้งกิจการและทรัพย์สินของจำเลยได้ตามที่เห็นสมควร

หมวด ๖

การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

มาตรา ๖๑ ในการบังคับคดี หากการออกคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา ก่อนมีการออกหมายบังคับคดีจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหายและหากเงินเข้าไปจะไม่อาจบังคับคดีได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจมีคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีไปทันที โดยไม่จำเป็นต้องออกคำบังคับก่อนก็ได้

มาตรา ๖๒ ภายหลังจากที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว หากความปรากฏแก่ศาลว่ามีข้อขัดข้องทำให้ไม่อาจดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้หรือมีความจำเป็นต้องกำหนดวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องดังกล่าวตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๖๓ บรรดาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไป และให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. มีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

๑. กำหนดคำนิยามในเรื่องต่าง ๆ เช่น “คดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” “ผู้เชี่ยวชาญ” “ผู้ประกอบการ” “ผู้เสียหาย” “ชุมชนท้องถิ่น” เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน

๒. กำหนดให้จัดตั้งแผนกคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลแพ่งและศาลจังหวัดเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว

๓. กำหนดให้มีผู้เชี่ยวชาญเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งก่อน และระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญและวิธีการดำเนินการให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

๔. กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการส่งคำคู่ความให้มีความสะดวก รวดเร็ว และไม่เป็นอุปสรรคในการดำเนินคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. กำหนดวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น ทั้งในส่วนการฟ้องคดี การพิจารณาคดี และการมีคำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี โดยยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมความให้แก่ผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องแทนผู้เสียหายในการยื่นฟ้องคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพิ่มเติมอำนาจฟ้องคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยให้บุคคลที่มีชื่อเป็นผู้เสียหายและมีได้อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งพบเห็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฟ้องผู้ประกอบการซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายนั้นต่อศาล เพื่อมีคำสั่งหรือคำพิพากษาได้ นอกจากนี้ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการควบคุมมลพิษหรือองค์กรที่จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติหรือชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแทนผู้เสียหายได้ และกำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งผู้ได้รับความเสียหายหลายรายมีสิทธิเรียกร้องต่อผู้ประกอบการรายเดียวกัน ส่วนในการพิจารณาคดีได้กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคำนึงถึงการไต่สวนหาข้อเท็จจริงเป็นสำคัญและให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง

ตามที่เห็นควร รวมถึงการเรียกหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้ ได้กำหนดให้ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญได้ สำหรับในส่วนการมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีได้กำหนดให้ศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายหรือวิธีการบังคับตามคำขอโจทก์ได้เกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ และกำหนดให้ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ว่ายังสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งในเวลาที่กำหนดในความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายหรืออนามัยในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายดังกล่าวมีแท้จริงเพียงใดไว้ด้วย และแม้จะพ้นเวลาที่ศาลกำหนดผู้เสียหายก็มีสิทธิยื่นคำร้องขอเพิ่มเติมค่าเสียหายได้ นอกจากนี้ ได้เพิ่มบทบัญญัติให้ศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายในลักษณะลงโทษเพิ่มจากจำนวนค่าเสียหายหรือค่าใช้จ่ายที่แท้จริงได้อีกไม่เกินสี่เท่าของความเสียหายที่แท้จริงตามพฤติการณ์แห่งคดี ตลอดจนกำหนดให้ศาลเรียกผู้มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลเข้ามาเป็นจำเลยร่วมในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ในกรณีมีข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่านิติบุคคลดังกล่าวมีการกระทำที่เข้าลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด

๖. กำหนดการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์โดยห้ามคู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินสามแสนบาท และกำหนดให้ศาลพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชั้นอุทธรณ์ให้เสร็จสิ้นภายในหกเดือน

๗. กำหนดการพิจารณาคดีในชั้นฎีกา โดยให้ศาลฎีกาอนุญาตให้มีฎีกาได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกาเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

๘. กำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา โดยให้โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งจัดให้มีวิธีคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา โดยให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอหากเข้ากรณีตามที่กฎหมายกำหนด

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

ในการยกร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ทั้งในศาลยุติธรรมและศาลปกครอง เพื่อให้ทราบลักษณะของคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีกรณีการดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร ทั้งในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค แนวทางการรับฟังพยานหลักฐาน ดุลพินิจในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนแนวทางการพิจารณาคดีและการให้การเยียวยาในคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของศาลยุติธรรมและศาลปกครองในประเทศไทย นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศาลและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศต่าง ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมันนี สหรัฐอเมริกา สวีเดน เดนมาร์ค ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศญี่ปุ่น และกระบวนการระงับข้อพิพาทด้านทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศประกอบด้วย นอกจากนี้ได้ศึกษาถึงรูปแบบขององค์กรที่ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือในคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและของต่างประเทศ จากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นจึงได้มีการยกร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ขึ้น คณะผู้ศึกษาวิจัยขอเสนอรายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นที่สำคัญเพิ่มเติมจากสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ที่ได้นำเสนอไว้ในเอกสารแนบ ๑ ดังนี้

๑. เขตอำนาจศาล (ร่างมาตรา ๔)

จากการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับคดีทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย พบว่า นอกจากการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งเกิดจากผู้ประกอบการที่มีได้มีความระมัดระวังตามสมควรแล้ว ปรากฏข้อมูลเพิ่มเติมว่า ประชาชนซึ่งเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายส่วนใหญ่ขาดศักยภาพที่จะเข้าเป็นคู่ความเพื่อดำเนินคดีกับผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายเนื่องจากมีฐานะยากจน ตลอดจนข้อจำกัดของระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม หรือศาลปกครองในปัจจุบันซึ่งไม่เอื้อต่อการที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างเหมาะสมและทันท่วงที นอกจากนี้ ยังปรากฏว่า

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องเทคนิค และมีความซับซ้อนตลอดจนส่งผลกระทบต่อในระยะยาว และเป็นการยากที่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจะดำเนินการได้อย่างเหมาะสมด้วยตนเอง ดังนั้น หากจะดำเนินการยกวางกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ จึงจำเป็นต้องมีการสำรวจรวบรวมสถิติ จำนวนและผลของคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม และศาลปกครอง รวมถึงปัญหาเขตอำนาจศาล ตลอดจนรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศที่เหมาะสมเพื่อนำมาปรับใช้ในการกำหนดวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยต่อไป

ปัจจุบันคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย มีการฟ้องร้องดำเนินคดีใน ๓ ลักษณะ กล่าวคือ

๑. การดำเนินคดีอาญา ซึ่งผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษทางอาญาจากการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. การดำเนินคดีแพ่ง ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจถูกผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายฟ้องเรียกค่าเสียหายในชีวิต สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะละเมิดหรือการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

๓. การดำเนินคดีปกครอง ซึ่งผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอาจฟ้องต่อศาลปกครองเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหยุดการกระทำทางปกครอง หรือเพิกถอนการกระทำทางปกครอง เช่น เพิกถอนใบอนุญาตตั้งโรงงานของผู้ประกอบการ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากการที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัติฯ ต่าง ๆ ได้รับโทษอาญาตามที่กฎหมายบัญญัติ และการให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐหยุดการกระทำทางปกครองหรือเพิกถอนการกระทำทางปกครอง ซึ่งในปัจจุบันมีการดำเนินการในศาลอาญาและศาลปกครอง ปรากฏอย่างชัดเจนว่าไม่มีปัญหาในทางปฏิบัติโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่ได้รับความเสียหายสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวในการดำเนินคดีอันก่อให้เกิดความเสียหายได้ แต่ในส่วนที่เป็นปัญหาในปัจจุบันและทวีความรุนแรงขึ้น ได้แก่ การที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายสามารถได้รับการชดเชยค่าเสียหายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม และปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมเป็นระบบโดยหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องโดยผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่าย ซึ่งในกรณีนี้อาจจำเป็นต้องพัฒนาให้การพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ในคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมโดยศาลแพ่งและศาลจังหวัดเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีซึ่งผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายฟ้องผู้ประกอบการเพื่อเรียกร้องขอให้ชดเชยค่าเสียหายตามจำนวนที่เหมาะสม ส่วนในคดีปกครอง ศาลปกครองกลางและศาลปกครองในจังหวัดต่าง ๆ เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการรับฟ้องคดีที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายฟ้องหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งทางปกครองหรือการกระทำทางปกครอง (เช่น การเพิกถอนใบอนุญาตของผู้ประกอบการที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ซึ่งนอกจากการฟ้องขอให้ศาลปกครองเพิกถอนการกระทำทางปกครองโดยผู้ฟ้องคดีแล้ว ศาลปกครองอาจเรียกให้ผู้ประกอบการเข้ามาในคดีและหากปรากฏว่าผู้ประกอบการเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวจริง ศาลปกครองอาจมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ผู้ประกอบการฯ ชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ฟ้องคดี ตลอดจนอาจสั่งให้ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐ (โดยผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่าย) ดำเนินการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนดีดังเดิม

จากการวิเคราะห์ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปทุกภาคของประเทศไทย ตลอดจนข้อจำกัดเกี่ยวกับความสามารถในการฟ้องคดีซึ่งเป็นเหตุในลักษณะคดี และเขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีปกครองและศาลปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ พบว่า การดำเนินคดีในศาลปกครองเพื่อให้ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากคดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้รับการเยียวยาอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและสะดวก อาจทำได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากข้อจำกัดในจำนวนศาลปกครองที่มีการจัดตั้งเฉพาะในบางจังหวัด และกระบวนการวิธีพิจารณาคดีในศาลปกครองซึ่งใช้ระบบไต่สวนและกระบวนการพิจารณาในศาลปกครองในส่วนอื่น ๆ ซึ่งควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมต่อไป แต่หากพิจารณาในส่วน of ศาลยุติธรรมพบว่า หากมีการปรับปรุงกระบวนการวิธีพิจารณาคดีให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา อาทิเช่น การนำระบบการไต่สวนและการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญมาใช้เพื่อเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น การดำเนินคดีไม่เป็นภาระต่อผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย และให้มีผู้ที่สามารถดำเนินคดีแทนผู้เสียหายได้ และการจัดให้ผู้ได้รับความ

เสียหายได้รับการบรรเทาความเสียหายอย่างรวดเร็ว เหมาะสมและเป็นธรรมด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมแล้ว ด้วยจำนวนศาลชั้นต้นที่ศาลยุติธรรมมีอยู่ ซึ่งได้แก่ ศาลแพ่งในกรุงเทพมหานคร และศาลจังหวัดในจังหวัดต่าง ๆ ประชาชนจะสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย ดังนั้น การกำหนดให้ศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณา คดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงน่าจะเป็นทางเลือกที่น่าจะเหมาะสมที่สุด และไม่เป็น ภาระทางงบประมาณแก่ประเทศในปัจจุบัน ส่วนแนวความคิดในการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษในคดี ประเภทอื่นที่มีการดำเนินการโดยศาลยุติธรรมแล้วก่อนหน้านี้ จากการวิเคราะห์พบว่า อาจก่อให้เกิด ภาระในการจัดเตรียมบุคลากรและด้านงบประมาณค่อนข้างสูง จึงมิได้มีข้อเสนอให้มีการจัดตั้ง ศาลชำนาญพิเศษเพื่อทำหน้าที่ในส่วนนี้ไว้ในร่างกฎหมายนี้

อนึ่ง นอกจากการกำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว การกำหนดให้มี ระบบการพิจารณาคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะอำนวยความสะดวก ให้แก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายในอันที่จะได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายอย่างเหมาะสม และเป็นธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีการดำเนินการไปพร้อมกัน ซึ่งจะได้กล่าวในส่วนอื่นต่อไป

๒. อำนาจฟ้องและผู้เสียหาย (ร่างมาตรา ๑๓-มาตรา ๑๖)

จากสภาพของปัญหาเกี่ยวกับคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจาก ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอาจเป็นโจทก์ เสนอคำฟ้องต่อศาลแพ่งหรือศาลจังหวัด แล้ว ในบางครั้งประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอาจไม่อยู่ในฐานะที่จะดำเนินคดี ด้วยตนเองได้ เนื่องจากมีฐานะยากจน ไม่สามารถจัดหาตัวแทนหรือทนายมาเป็นผู้ดำเนินคดีให้หรือ ไม่มีเวลาที่จะดำเนินคดีด้วยตนเองได้ หรืออาจไม่มีความรู้ความชำนาญที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง ได้

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงได้กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิเสนอคำฟ้องด้วยตนเอง และนอกจากนี้บุคคลซึ่งมิใช่เป็นผู้เสียหาย และมีได้อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่น อาจฟ้องผู้ประกอบการที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ ทรัพย์สินทางกรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อศาล เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ ผู้ประกอบการระงับความเสียหายแก่ทรัพย์สินทางกรรมชาติได้ (ร่างมาตรา ๑๕) นอกจากนี้ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการควบคุมมลพิษ โดยส่วนราชการซึ่งทำหน้าที่ ฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการหรือองค์กรเอกชนที่จดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริม

และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หรือชุมชนท้องถิ่นอาจฟ้องคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเรียกค่าเสียหายในการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจากผู้ประกอบการได้ ตลอดจนมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแทนผู้เสียหายได้ (ร่างมาตรา ๑๖)

๓. ค่าฤชาธรรมเนียม (ร่างมาตรา ๑๔)

ในการดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุปลสรรคที่สำคัญอันทำให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีหรือไม่อาจดำเนินคดีได้ คือ ค่าใช้จ่ายอันอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ค่าฤชาธรรมเนียมความค่าทนายความ และค่าใช้จ่ายอื่น และแม้ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ได้กำหนดให้บุคคลอื่น คณะกรรมการฯ องค์กรเอกชนหรือชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ฟ้องและดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแทนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายได้ก็ตามแต่ภาระค่าใช้จ่ายดังกล่าวผู้ที่ดำเนินการฟ้องและดำเนินคดีฯ แทน ก็ยังคงต้องรับภาระแทนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายเช่นเดิม จึงมีผลทำให้การดำเนินคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับผู้ประกอบการซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายมิได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย ตลอดจนประชาชนทั่วไปไม่ได้รับการเยียวยาแก้ไขเพื่อบรรเทาความเสียหายอย่างรวดเร็ว เหมาะสมและทัน่วงที

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงได้กำหนดเรื่องความรับผิดชอบที่สุดของคู่ความในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง ในการยื่นคำฟ้องและการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ โดยสุจริตในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งดำเนินการโดยผู้เสียหายหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย (ร่างมาตรา ๑๔)

๔. อายุความ

โดยทั่วไปกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายต้องใช้สิทธิทางศาลภายในเวลาตามที่กฎหมายกำหนด แต่ข้อกำหนดดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมกับคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอาจต้องใช้เวลาอันพอสมควรที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นจะเห็นประจักษ์แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายและแก่บุคคลภายนอกทั่วไปและความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับอาจเป็นทั้งในกรณีที่เป็นความเสียหาย

โดยตรงและความเสียหายโดยอ้อม การกำหนดอายุความเพื่อให้มีการใช้สิทธิเรียกร้องภายในเวลาที่กำหนดจึงอาจไม่สอดคล้องกับความเสียหาย ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงมิได้กำหนดรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวเพื่อ เป็นการบังคับใช้ได้

๕. การพิจารณาคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร่างมาตรา ๒๐-มาตรา ๓๖)

ในปัจจุบันการพิจารณาคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรม ยังคงใช้ระบบกล่าวหา การกำหนดให้โจทก์ซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมีฐานะ ยากจน และไม่มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดจากทรัพย์สินทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (ซึ่งเป็นเรื่องเทคนิค และมีความซับซ้อน) มีหน้าที่นำสืบในความเสียหายที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นการยากที่จะสืบได้สม รวมถึงการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าจะรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญ หรือไม่ก็ได้ และผู้พิพากษาจะไต่สวนหรือการเดินเผชิญสืบหรือไม่ได้นั้น อาจไม่เหมาะสมกับ ลักษณะของคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสียหายที่เกิดจากปัญหา ทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงได้กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคำนึงถึงการไต่สวนหาข้อเท็จจริงแห่งคดีเป็นสำคัญ และให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร รวมทั้งมีอำนาจเรียกหน่วยงาน หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐาน (ร่างมาตรา ๓๑) นอกจากนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจเดินเผชิญสืบหรือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญไปตรวจสอบสถานที่ได้ (ร่างมาตรา ๓๔) และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการ พิจารณาพิพากษาคดีได้ (ร่างมาตรา ๓๕)

๖. คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี (ร่างมาตรา ๓๗-มาตรา ๔๒)

โดยที่คดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อน เสียหาย ตลอดจนประชาชนทั่วไปจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการ กระทำของผู้ประกอบการอันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างเพียงพอ ซึ่งค่าเสียหายที่ผู้ประกอบการ จะต้องชดใช้อาจหมายรวมถึงค่าเสียหายเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูคุณภาพทรัพย์สินทางธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอันมีผลต่อประชาชนโดยรวมด้วย

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

จึงได้กำหนดให้ศาลนอกจากจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีในกรณีที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือผู้แทนเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ชดใช้ค่าเสียหายตามที่โจทก์เรียกร้องมาในจำนวนที่สมควรแล้ว ศาลอาจสั่งให้มีแผนการแก้ไขฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมอบหมายให้บุคคลใดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปดำเนินการโดยผู้ประกอบการซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่าย และในกรณีที่ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายเรียกร้องจำนวนค่าเสียหายไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาตามฟ้อง ศาลมีอำนาจกำหนดจำนวนค่าเสียหายหรือวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้ (ร่างมาตรา ๓๘) นอกจากนี้ ในเวลาที่พิพากษาคดีเป็นการพันวิสัยว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายหรืออนามัยมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกำหนดในคำพิพากษาหรือคำสั่งสงวนสิทธิที่ศาลจะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพิ่มเติมให้แก่โจทก์ได้อีก ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะร้องขอค่าเสียหายเพิ่มเติมอีกเมื่อพ้นระยะเวลาตามที่ศาลกำหนดข้างต้น (ร่างมาตรา ๓๙) นอกจากนี้ โดยที่ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ได้มุ่งเน้นให้มีการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการจัดมลพิษหรือการแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อบุคคลซึ่งมิใช่ผู้เสียหายฟ้องคดีหรือมีการฟ้องคดีโดยคำขอบังคับส่วนหนึ่งเป็นการเรียกค่าใช้จ่ายในการจัดมลพิษ หรือเรียกค่าเสียหายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ศาลเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็น ให้ข้อมูล หรือให้จัดทำแผนฟื้นฟูสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลในการกำหนดค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายที่ผู้ประกอบการซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบต่อไป ทั้งนี้ ในการกำหนดค่าใช้จ่ายหรือค่าเสียหายดังกล่าวศาลอาจกำหนดในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดได้ (ร่างมาตรา ๔๐)

นอกจากที่ศาลจะกำหนดค่าเสียหายให้ถูกต้องเหมาะสมและเพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่โจทก์ควรได้รับ และค่าใช้จ่ายในการจัดมลพิษ หรือค่าเสียหายเพื่อแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามที่กล่าวมาแล้ว หากการกระทำของผู้ประกอบการอันเป็นเหตุให้ถูกฟ้องเกิดจากการที่ผู้ประกอบการกระทำโดยคาดหมายหรืออาจคาดหมายได้ว่า การกระทำหรืองดเว้นการกระทำของตนจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลจำนวนมาก หรือเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงจนถึงขนาด

ไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้น นอกจากการที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นจำเลยชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นจำเลยจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควรโดยคำนึงถึงพฤติการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

๗. การอุทธรณ์ และการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี (ร่างมาตรา ๔๓-มาตรา ๕๒)

ในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายหรือผู้ประกอบการไม่พอใจในผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีของศาลชั้นต้น (ศาลแพ่งหรือศาลจังหวัด) ทั้งสองฝ่ายย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ผลของคำพิพากษา หรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีได้อย่างเช่นคดีปกครองหรือคดีแพ่งโดยทั่วไป และโดยที่คดีเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปในวงกว้าง ไม่แต่เฉพาะผู้ฟ้องคดีและผู้ประกอบการเท่านั้น การพิจารณาบทพยานผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลจึงควรต้องมีการดำเนินการอย่างรอบคอบโดยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความสามารถทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการกำหนดให้มีศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาทำหน้าที่พิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นและคดีที่ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในคดีที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะทำให้การพิจารณาข้อพิพาทระหว่างผู้ฟ้องคดีซึ่งได้รับความเดือดร้อนเสียหายและผู้ประกอบการเป็นไปอย่างรอบคอบและยุติธรรม

ในการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. กำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีซึ่งประสงค์จะอุทธรณ์ อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง (ร่างมาตรา ๔๔) และห้ามการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินสามแสนบาท เว้นแต่ผู้อุทธรณ์จะได้รับอนุญาตจากศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุทธรณ์ได้ (ร่างมาตรา ๔๕) นอกจากนี้ ตามร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดลอมดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีฯ ให้เสร็จสิ้นภายในหกเดือนนับแต่วันที่ได้รับสำนวนที่อุทธรณ์ (ร่างมาตรา ๔๗)

ในการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. กำหนดให้คู่ความที่ไม่พอใจผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ฯ ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกา เพื่อขอให้พิจารณาอนุญาตให้ฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายได้ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้วแต่กรณี (ร่างมาตรา ๔๘) ซึ่งนอกจากการให้ฎีกาเฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว ศาลฎีกาอาจพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาได้เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกาเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย (ร่างมาตรา ๕๐)

๘. วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา (ร่างมาตรา ๕๓-มาตรา ๖๐)

ในคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากการที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำของผู้ประกอบการจะใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องให้ผู้ประกอบการยุติการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเรียกร้องให้ส่วนราชการเพิกถอนคำสั่งอนุมัติหรืออนุญาตให้ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจอันก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งในการที่ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอาจต้องใช้เวลาพอสมควร ในขณะที่เดียวกันความเสียหายที่เกิดแก่ผู้ได้รับความเสียหายก็ยังคงมีอยู่หรืออาจทวีความรุนแรงขึ้น ซึ่งการที่ต้องได้รับความเสียหายจะได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งก็อาจเป็นการล่าช้าไม่ทันการ

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงได้กำหนดให้ผู้ได้รับความเสียหายเดือดร้อนสามารถร้องขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนที่ผู้ได้รับความเสียหายจะยื่นฟ้องเพื่อศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเพื่อให้ผู้ประกอบการซึ่งเป็นจำเลยในคดีกระทำการหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ได้รับความเสียหาย หรือของประชาชนโดยส่วนรวมได้ (ร่างมาตรา ๕๓) โดยคำขอดังกล่าวต้องเป็นไปตามเหตุผลสมควรที่กำหนดในกฎหมายทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับโอกาสที่ยื่นคำขอและการแสดงเหตุผลประกอบคำขอ ตลอดจนสภาพแห่งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ผู้ขอไม่สามารถขอใช้เป็นเงินหรือ

ทดแทนด้วยสิ่งอื่นใดได้หรือกรณีเป็นการยกต่อการแก้ไขเยียวยาในภายหลัง (ร่างมาตรา ๕๔) อย่างไรก็ตาม ในการที่ศาลจะสั่งอนุญาตให้มีวิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามคำขอ เมื่อพิเคราะห์ถึงประโยชน์สาธารณะและความสุจริตของผู้ขอ ศาลอาจสั่งให้ผู้ขอวางเงินหรือหาประกันมาให้ตามจำนวนที่ศาลกำหนดภายในเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ (ร่างมาตรา ๕๖)

๙. การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง (ร่างมาตรา ๖๑-มาตรา ๖๒)

การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีลักษณะที่โดยทั่วไปเช่นเดียวกับการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีแพ่งโดยทั่วไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ได้เพิ่มเติมกรณีการบังคับคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากการออกคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษาก่อนมีการออกหมายบังคับคดีจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหาย และหากยื่นข้อออกไปจะทำให้ไม่อาจบังคับคดีได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีโดยไม่จำเป็นต้องออกคำบังคับก่อนได้ (ร่างมาตรา ๖๑) นอกจากนี้ หลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หากปรากฏต่อศาลว่า การบังคับคดีตามคำพิพากษาไม่อาจดำเนินการได้หรืออาจต้องกำหนดวิธีการใด ๆ เพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องตามจำเป็นและสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมได้

๑๐. เรื่องอื่น ๆ

๑๐.๑ ผู้เชี่ยวชาญ (ร่างมาตรา ๕)

ในการดำเนินคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คู่กรณีซึ่งได้แก่โจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายและผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ควรเข้าสู่กระบวนการทางศาลโดยมีความรู้เกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับที่ใกล้เคียงกัน ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในต่างประเทศได้นำกระบวนการที่มีผู้พิพากษาสมทบหรือการมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยในการเตรียมคดีมาใช้ ในกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความรู้ความสามารถของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับที่จำกัดจำเป็นต้องมีการพัฒนาโดยด่วนต่อไป และการมีกลไกช่วยในการเตรียมคดีฯ ให้แก่ศาลเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอม พ.ศ. จึงได้เสนอให้มีผู้เชี่ยวชาญประจำแผนกฯ ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอม การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน การบันทึกคำพยาน ดำเนินการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา ตลอดจนการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยหลักเกณฑ์ วิธีการดำเนินการ ตลอดจนคำตอบแทนของผู้เชี่ยวชาญให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา (ร่างมาตรา ๕) นอกจากนี้ ได้กำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้เชี่ยวชาญไว้ด้วย (ร่างมาตรา ๖)

๑๐.๒ การไกล่เกลี่ย (ร่างมาตรา ๕ และมาตรา ๒๒)

จากรายงานการศึกษาวิจัยพบว่า ในบางประเทศได้กำหนดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะมีการนำคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมเข้าสู่ศาล และในบางประเทศก่อนที่ศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีกำหนดให้ศาลต้องจัดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ด้วย ซึ่งผลจากการดำเนินการดังกล่าวมีทั้งข้อดี คือ จำนวนคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมในศาลมีจำนวนลดลง และข้อเสีย คือ ทำให้การเริ่มคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมมีความล่าช้า และบางครั้งเกิดการประวิงเวลา ซึ่งมีผลทำให้ผู้ได้รับความเดือดร้อนเสียหายไม่ได้รับการเยียวยาหรือแก้ไขความเสียหายอย่างทันที่

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอม พ.ศ. จึงได้กำหนดให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยขึ้นใน ๒ ลักษณะ กล่าวคือ ในลักษณะแรก เมื่อมีการฟ้องคดีก่อนการรับฟ้อง กำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญประจำแผนกฯ ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยก่อน (ร่างมาตรา ๕) และลักษณะที่สอง เมื่อศาลมีคำสั่งรับฟ้องให้ศาลออกหมายเรียกจำเลย (ผู้ประกอบกร) มาศาลเพื่อการไกล่เกลี่ยในรับนัดพิจารณา (ร่างมาตรา ๒๒)

๑๐.๓ การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผิดหลง และการส่งคำคู่ความ

โดยที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและสิ่งแวดลอมเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้ทางด้านเทคโนโลยีที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายอาจไม่มีความรู้เพียงพอ ต่างกับผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งมีความรู้ในประเด็นแห่งคดีเป็นอย่างดี ตลอดจนมีฐานะทางการเงินที่สามารถสนับสนุนการดำเนินคดีของตนในศาลได้โดยสะดวก และการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลในกรณีนี้ที่ตัวความเป็นผู้ดำเนินการเองการดำเนินการอาจมีการผิดหลง ล่าช้า และขาดความครบถ้วน

ร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. จึงได้กำหนดให้ในกรณีที่มีข้อผิดพลาดหรือผิดหลงในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความ โดยสุจริต ให้ศาลสั่งให้คู่ความแก้ไขให้ถูกต้องภายในเวลาและเงื่อนไขที่กำหนดได้ (ร่างมาตรา ๑๐) นอกจากนี้ โดยที่การบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายของผู้ได้รับความเสียหาย ตลอดจนคู่ความที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน ศาลอาจสั่งให้ดำเนินการส่งคำคู่ความหรือเอกสารหรือการแจ้งวัดนัดคำสั่งของศาลไปยังคู่ความ หรือบุคคลอื่นในคดีโดยทางไปรษณีย์ ลงทะเบียนตอบรับ โทรศัพท์ โทรสาร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นก็ได้ (ร่างมาตรา ๑๒)
